

Wijsheid

Leesexemplaar

FRÉDÉRIC
LENOIR
Wijsheid

VERKLAARD VOOR WIE
HAAR ZOEKT

Uit het Frans vertaald door Katelijne De Vuyst

Polis

INHOUD

Wil je een geslaagd leven leiden?

9

Wat is het verschil tussen wijsheid,
spiritualiteit, religie en filosofie?

21

Het geluk ligt in jezelf

37

‘Ja’ zeggen tegen het leven

51

Jezelf zijn en toch afgestemd op
de wereld

63

Menselijke uitmuntendheid:
liefde en deugden

73

Spirituele oefeningen

99

Van de gevangenis van het ego
naar de vrijheid van het Zelf

121

De wijsheid van het kind

129

Dankwoord

141

Geciteerde werken

142

*Misschien kun je best geleerd zijn door
de geleerdheid die je bij een ander vindt,
maar wijs kun je alleen maar zijn door
de wijsheid die je uit jezelf haalt.*

Montaigne, *De essays*, I, 25.

Wil je een geslaagd leven leiden?

Beste lezer, omdat ons gesprek dit hele boekje in beslag zal nemen, zou ik willen dat je je eerst en vooral afvraagt wat je zelf echt belangrijk vindt. Het woord 'wijsheid' kan inderdaad twee nogal uiteenlopende betekenissen hebben. Heb je dit werk opengeslagen omdat je een gematigd, voorzichtig gedrag nastreeft? Of deed je dat veeleer omdat je een geslaagd leven wilt leiden, met andere woorden: een goed en gelukkig leven, volgens de maatstaven van het goede? De wijsheid, in de filosofische betekenis die me hier aanbelangt, is het ideaal van een geslaagd leven. Is dat je streefdoel? Het gaat er dus niet om te slagen in het leven – een prestigieus beroep uit te oefenen en veel geld te verdienen – maar wel een geslaagd leven te leiden: te genieten van een goed, gelukkig bestaan.

Al sinds het begin der tijden vraagt de mens zich af wat de zin is van zijn leven: zijn we enkel op aarde om te eten, te slapen, ons voort te planten, te werken en ons te ontspannen? Of heeft het leven van de mens nog een andere betekenis? Door de eeuwen heen hebben mannen en vrouwen, afkomstig uit heel verschillende plekken, geprobeerd deze vraag te beantwoorden. Gelijklopende antwoorden kwamen aan het licht, gebaseerd op hun kennis en ervaring. Het komt er tijdens ons korte bestaan vooral op aan, zeggen ze, dat we ons gevoel en ons verstand leren in te zetten om het best mogelijke leven te leiden. Om als mens te groeien. Om innig gelukkig te zijn en anderen zo goed mogelijk bij te staan. Om het kwaad te overwinnen dat ons hart bezwaart en onze relatie tot anderen vergiftigt. Dat is wat we 'wijsheid' noemen: het streven naar het ideaal van een nobel, bewust, lucide, verantwoordelijk, liefhebbend, harmonieus, rechtvaardig, sereen, vrolijk en vrij leven.

Ik streef inderdaad naar dat ideaal, maar is dat geen onbereikbare droom?

Het is erg moeilijk om die wijsheid te verwerven. Daarom definieer ik haar als een ideaal waar we naar streven, en niet zozeer als een doel dat we het koste wat het kost moeten bereiken. Willen groeien in wijsheid is al een fundamentele keuze die ons leven kan veranderen: ze dwingt ons immers onze waarden volgens een hiërarchische orde te rangschikken. Wat is belangrijk en wat is dat niet? Welke prioriteiten geef ik aan mijn bestaan? Wil ik in de eerste plaats uiterlijke rijkdom verwerven of kies ik voor innerlijke rijkdom? Ga ik liever dood te midden van grote materiële weelde of omringd door verschillende dierbare vrienden?

Het een staat het ander niet noodzakelijk in de weg. Kun je niet tegelijkertijd rijk én wijs zijn?

Uiteraard. Geld en sociaal succes sluiten wijsheid niet per definitie uit. Je hebt rijke, machtige mensen die goed en wijs zijn, en er bestaan arme, onbekende lieden die inhalig en slecht zijn. De Romeinse keizer Marcus Aurelius was een van de rijkste en machtigste mensen van zijn tijd. Tegelij-

kertijd streefde hij de wijsheid na en trachtte hij een rechtvaardig leven te leiden. Maar hij zou al zijn rijkdom en macht met plezier hebben opgegeven als die de zuiverheid van zijn ziel hadden aangetast – de zoektocht naar wijsheid was immers zijn voornaamste doelstelling.

Dat is dus de vraag die ik je wil stellen: wat vind jij zelf het belangrijkste? Een geslaagd leven leiden en streven naar een goed en gelukkig bestaan, welke inspanningen je ook moet leveren om dat ideaal te benaderen? Of vind je het belangrijker te slagen in het leven, rijk en beroemd te zijn, ook al, ik zeg het nogmaals, hoeven die twee elkaar niet noodzakelijk uit te sluiten?

Je hebt ook mensen die er alleen op uit zijn goed te slapen, te eten, te vrijen en zich te ontspannen. Ze stellen zich voorts geen vragen en hebben niet de intentie zichzelf te verbeteren of bij te dragen aan een betere wereld. Zoals Maimonides zei, de grote Joodse denker uit de twaalfde eeuw: ‘Ieder mens krijgt de kans een rechtvaardige [...] of een onverlaat, een wijze of een gek te zijn [...]. Er is niemand die hem dwingt of die zijn gedrag vooraf bepaalt, niemand die hem meesleept op het pad van het goede of het kwade. Hijzelf slaat uit vrije wil en heel bewust de weg in die hij verkiest.’ Ook al zou ik in navolging van

Spinoza en Freud dat absolute geloof in de vrije wil van de mens willen nuanceren – we worden immers in grote mate geconditioneerd door onbewuste affecten. Het staat niettemin vast dat we voortdurend te maken krijgen met ethische keuzes die ons leven soms diametraal tegengestelde richtingen kunnen laten uitgaan. Wie op zoek is naar wijsheid probeert vooruitgang te boeken, te groeien, het in hem sluimerende potentieel aan intelligentie, creativiteit en goedheid te ontwikkelen. Hij doet ook zijn best om het lot te verbeteren van de wereld waarin hij leeft.

En jij? Wat was jouw prioriteit in het leven?

Je bent relatief rijk en bekend dankzij het succes van je boeken. Was dat je voornaamste zorg?

Het is belangrijk dat ik deze vraag beantwoord, want hoe zou ik het over de wijsheid kunnen hebben als ik die weg zelf nooit was ingeslagen, er niets voor had gevoeld of er geen enkele ervaring mee had gehad? Voor de filosofen uit de oudheid was de wijsheid zowel een theoretisch inzicht (*sofia* in het Grieks) als een praktische kennis (*fronèsis*). Het ene kon niet los van het andere worden gezien. Of in de woorden van mijn vriend André Comte-Sponville, die de wijsheid werkelijk

als het hoogste goed beschouwt: 'De wijze denkt zijn leven en beleeft zijn denken.' Het komt er dus altijd op aan je ideeën en overtuigingen in daden om te zetten. Dat betekent niet dat er steeds een volmaakte samenhang tussen beide bestaat, maar wel dat je daar onophoudelijk naar moet blijven streven.

Om je vraag te beantwoorden: van kindsbeen dacht ik na over de zin van het leven van de mens. Waarom zijn we op aarde, vroeg ik me af. Ik begon een glimp van een antwoord te zien toen mijn vader me omstreeks mijn dertiende of veertiende *Het symposium* van Plato gaf. Ik heb toen alle dialogen van Socrates verslonden en begon te beseffen wat ik later echt wilde doen: mezelf en de wereld leren kennen en in wijsheid groeien. Als adolescent heb ik heel wat filosofische, psychologische en spirituele boeken gelezen die mijn zoektocht naar wijsheid voedden. Na mijn baccalaureaat ging ik naar de universiteit om filosofie te studeren, een discipline waarvan de etymologische betekenis 'liefde voor de wijsheid' is. Ik woonde een paar maanden in India en leerde mediteren bij Tibetaanse lama's. Tijdens die intense spirituele zoektocht had ik een heel sterke mystieke ervaring met Christus, wat ervoor heeft gezorgd dat ik op mijn twintigste in een klooster